

پیشگفتار

ویتگنشتاین در سالهای پایانی زندگی اش دلمشغول و اشکافی برخی مسائل معرفت‌شناختی بود. یادداشتهایی که حاصل تأملات او در این باره‌اند در کتابی تحت عنوان در باب یقین منتشر شده‌اند. این کتاب، که یکی از مهمترین آثار ویتگنشتاین به شمار می‌رود، حاوی اندیشه‌های نظام‌نیافته بسیار عمیقی است که دریافت عمق آنها در مواجهه نخستین بعید می‌نماید، بلکه لاقلاً مستلزم آن است که بارها خوانده شوند و مورد تأمل جدی و ژرف قرار گیرند.

این اثر حاصل مطالعات و تأملات چندین ساله نگارنده در جهت استنباط، تنظیم، و شرح نکاتی است که در این کتاب مطرح شده‌اند؛ علاوه بر آن، به بحث و بررسی درباره‌ی لوازمی که بر نظرات وی مترتب دانسته شده نیز می‌پردازد؛ این بررسی شامل طرح و نقد آرای عمده مفسران ویتگنشتاین در این باره است.

مهمترین ثمره نگارش این اثر برای نگارنده ورود به عمق اندیشه‌های ویتگنشتاین بوده است، و آن را مرهون راهنمایی نیک‌اندیشانه دانشمند بلندپایه، استاد مصطفی ملکیان، است. همراهی فکری آن اندیشمند شفیق در ضمن بحثهای طولانی و شیرینی که به کرات انجام شد، عاملی اساسی در به ثمر رسیدن این کار بوده است، و من همواره با اتکا به تأیید ایشان جسارت ورود به نکات ظریف و

دشوار فلسفه ویتگنشتاین را یافته‌ام. ذکر سایر مساعدتهای فراوان آن بزرگوار را، که خواندن متن پایانی و طرح نکاتی ارزنده تمام‌کننده آنها بود، فرومی‌گذارم و به خاطر این همه سپاسی بی‌حد و حصر دارم. از دکتر پل فورستر^۱، استاد گروه فلسفه دانشگاه اتاوا (کانادا)، نیز، که فرصت استفاده از نظرات وی را یافتم و ضمن گفتگوهای فراوانی که با او داشتم بویژه از نگرش خاص وی نسبت به فلسفه ویتگنشتاین بهره بسیار بردم، نهایت تشکر را دارم. همین‌طور از کمکهای استادان گرامی دکتر محمد لگنهاوسن و دکتر محمود عبادیان و نیز از دکتر اندرو لاگ^۲ و متیو مریون^۳، که از برخی ایده‌هاشان سود جستیم، سپاسگزارم. از یاری گرم دکتر فرهنگ رجایی در فراهم کردن زمینه‌های پیشرفت این کار نیز بسیار ممنونم. همچنین از لطف و همراهی آقای مهندس ساغروانی، مدیر بصیر انتشارات هرمس، و همه همکاران ایشان تشکر می‌کنم. و آخرین سپاس خود را تقدیم اندیشمندانی می‌کنم که با طرح نظرات نقادانه خود راهنمای من خواهند بود.

---

1. Paul Forster

2. Andrew Lugg

3. Mathieu Marion

کوته نوشتها

BB	<i>The Blue and Brown Books</i>
LFM	<i>Lectures on the Foundations of Mathematics</i>
OC	<i>On Certainty</i>
PI	<i>Philosophical Investigations</i>
PO	<i>Philosophical Occasions</i>
PR	<i>Philosophical Remarks</i>
RFM	<i>Remarks on the Foundations of Mathematics</i>
TLP	<i>Tractatus Logico - Philosophicus</i>
Z	<i>Zettel</i>

ب برگه ها
د م ف رساله منطقی فلسفی
ک آ کتاب آبی

فهرست

۱	درآمد.....
	بخش اول: ویتگنشتاین و مبانی معرفت
۲۵	مقدمه.....
۲۹	فصل ۱: آیا قضایایی از نوع «در اینجا دستی هست» را .....
۳۰	شیوه ویتگنشتاین در شناخت مفاهیم.....
۲۸	آیا استعمال «می دانم» در مورد قضایایی از نوع .....
۲۸	شرایط استعمال «می دانم».....
۴۶	اشکال هنفلینگ.....
۴۷	پاسخ به اشکال هنفلینگ.....
۴۹	اشکال ایر.....
۵۰	پاسخ به اشکال ایر.....
۵۳	آیا ویتگنشتاین رأی خود را نقض نمی کند؟.....
۵۶	ارتباط معناداری «می دانم» با کاربرد آن.....
۶۰	کاربرد فلسفی: موقعیتی ویژه برای اظهار «می دانم».....
۶۴	نقد مور.....
۶۹	تنسیق استرول از نقد ویتگنشتاین.....
۷۲	ماحصل.....
۷۴	فصل ۲: آیا قضایایی از نوع «در اینجا دستی هست» قابل .....
۷۴	عدم امکان شک فراگیر.....
۷۵	ارتباط شک با رفتار.....
۷۷	نیاز شک به یقین.....
۸۴	ماحصل.....
۸۵	فصل ۳: قضایایی از نوع «در اینجا دستی هست» در نظام .....
۸۶	جهان-تصویر.....

۸۹	..... شکل زندگی: مبنای اکتساب جهان-تصویر.
۹۳	..... آمیختگی عمل و باور.
۱۰۳	..... سنخ متفاوت مبانی معرفت.
۱۰۵	..... جمعی بودن جهان-تصویر.
۱۰۷	..... جهان-تصویر: یک نظام همبسته.
۱۱۰	..... جهان-تصویر: مبنای قطعی هر پژوهشی.
۱۱۶	..... نوع گزاره‌های مبنایی.
۱۲۰	..... مشابهت قطعیت گزاره‌های محوری و قطعیت ریاضیات.
۱۲۳	..... نقش مشابه قضایای محوری با قضایای ریاضی و منطق.
۱۲۷	..... عینیت یقین.
۱۲۹	..... مسئله مطابقت با واقع و خطاناپذیری.
۱۳۷	..... نسبی و ذومرتبه بودن یقینی بودن باورها.
۱۴۵	..... امکان تغییر جهان-تصویر.
۱۴۸	..... سادگی، تناسب و کارآیی به عنوان بعضی از علل
۱۵۰	..... جمع‌بندی.

بخش دوم: ویتگنشتاین و نظریه معرفت

۱۵۵	..... مقدمه.
۱۵۷	..... فصل ۴: میناگروی.
۱۵۷	..... اسناد میناگروی به ویتگنشتاین.
۱۶۲	..... شروط میناگروی و نظریه ویتگنشتاین.
۱۶۷	..... دو شرح متفاوت از مبانی ویتگنشتاین.
۱۷۲	..... نظریه قضایای محوری.
۱۷۸	..... نقد کوک نسبت به قضایای محوری.
۱۸۳	..... پاسخ به نقد کوک.
۱۸۶	..... نقد دیگر کوک نسبت به قضایای محوری.
۱۹۱	..... ذکر یک نکته.
۱۹۳	..... بررسی نقد دوم کوک.
۱۹۹	..... ماحصل.
۲۰۰	..... فصل ۵: تلائم‌گروی.
۲۰۱	..... اظهارات تلائم‌گروانه در درباب یقین.
۲۰۳	..... ویتگنشتاین و نظریه صدق به منزله تلائم.
۲۰۶	..... ماحصل.
۲۰۷	..... فصل ۶: کنش‌گروی.

۲۰۷	..... تقد میناگرو یا تلائمگرو خواندن ویتگنشتاین.
۲۱۲	..... کنشگروی به عنوان نظریه معرفتی ویتگنشتاین.
۲۱۷	..... ماحصل.
۲۱۸	..... جمع‌بندی.

بخش سوم: ویتگنشتاین و عیبیت معرفت

۲۲۳	..... مقدمه.
۲۲۷	..... فصل ۷: ویتگنشتاین و واقع‌گروی.
۲۲۷	..... نفی واقع‌گروی.
۲۳۳	..... ایدالیزم.
۲۳۳	..... ایدالیزم جمعی بیرونی (رای کوبر).
۲۳۵	..... سخنی درباره رای کوبر.
۲۳۷	..... خودتتها انگاری جمعی.
۲۳۷	..... رای ویلیامز.
۲۴۰	..... نقد ملکم به رای ویلیامز.
۲۴۱	..... داوری میان ملکم و ویلیامز.
۲۴۵	..... رای ویلیامز و نقد دیلمن.
۲۴۸	..... رای فیلیپس.
۲۵۰	..... آنتی ایدالیزم (رای ملکم).
۲۵۳	..... نقد رای ملکم.
۲۵۷	..... ضد واقع‌گروی به دور از ایدالیزم.
۲۵۹	..... ماحصل.
۲۶۱	..... فصل ۸: ویتگنشتاین و شکاکیت.
۲۶۱	..... ویتگنشتاین: شکاک یا ناقد شکاکیت.
۲۶۵	..... سخنی درباره رای فوگلین.
۲۶۶	..... اسناد نوعی شکاکیت به ویتگنشتاین (رای ملکم).
۲۷۴	..... نقد رای ملکم.
۲۷۹	..... انتقاد نخست کوک.
۲۸۲	..... نقد سخن نخست کوک با اشاره به نقد ملکم.
۲۸۳	..... انتقاد دوم کوک.
۲۸۵	..... نقد سخن دوم کوک.
۲۸۷	..... عدم رد شکاکیت به توسط ویتگنشتاین.
۲۸۷	..... نظر کارل.
۲۸۹	..... نقد سخن کارل.
۲۹۱	..... نظر کوبر.

چهارده / بی‌دلیلی باور

۲۹۲	..... نقدی بر سخن کوپر
۲۹۳	..... نظر بوگن
۲۹۴	..... نقدی بر سخن بوگن
۲۹۵	..... ردّ شکاکیت به توسط ویتگنشتاین
۲۹۵	..... نظر مک‌گین
۲۹۸	..... ماهیت منطق و ریاضیات در نظر ویتگنشتاین
۳۰۱	..... شأن قضایای موری
۳۰۳	..... پاسخ مک‌گین به یک ایراد
۳۰۶	..... نقدی بر برداشت مک‌گین
۳۱۲	..... نقدی از کارل
۳۱۳	..... پاسخ به کارل
۳۱۵	..... نقدی از کوپر
۳۱۵	..... پاسخ به کوپر
۳۱۶	..... ماحصل
۳۱۸	..... فصل ۹: ویتگنشتاین و نسبی‌انگاری
۳۱۹	..... نسبی‌انگاری
۳۲۰	..... نسبی‌انگاری مفهومی یا نسبی‌انگاری نوعی؟
۳۲۵	..... قراردادانگاری افراطی یا قراردادانگاری طبیعی؟
۳۲۸	..... نفی نسبی‌انگاری
۳۲۹	..... نقد رأی فیلیس
۳۳۴	..... نفی قراردادانگاری
۳۴۲	..... کثرت‌باوری محدود
۳۴۵	..... نقد رأی هنفلینگ
۳۴۷	..... عینیت‌گرایی
۳۵۲	..... ماحصل
۳۵۳	..... جمع‌بندی

۳۵۷	..... فصل ۱۰: تأملات نهایی
۳۵۸	..... آیا شکاکیت امری بامعناست؟
۳۶۱	..... رابطهٔ امکان علم به وجود عالم خارج و ...
۳۶۶	..... برخورد ویتگنشتاین با تفکیک مذکور
۳۷۰	..... مقایسه‌ای با منطق
۳۷۳	..... جایگاه اصول کلی
۳۷۵	..... پیوند باور و عمل